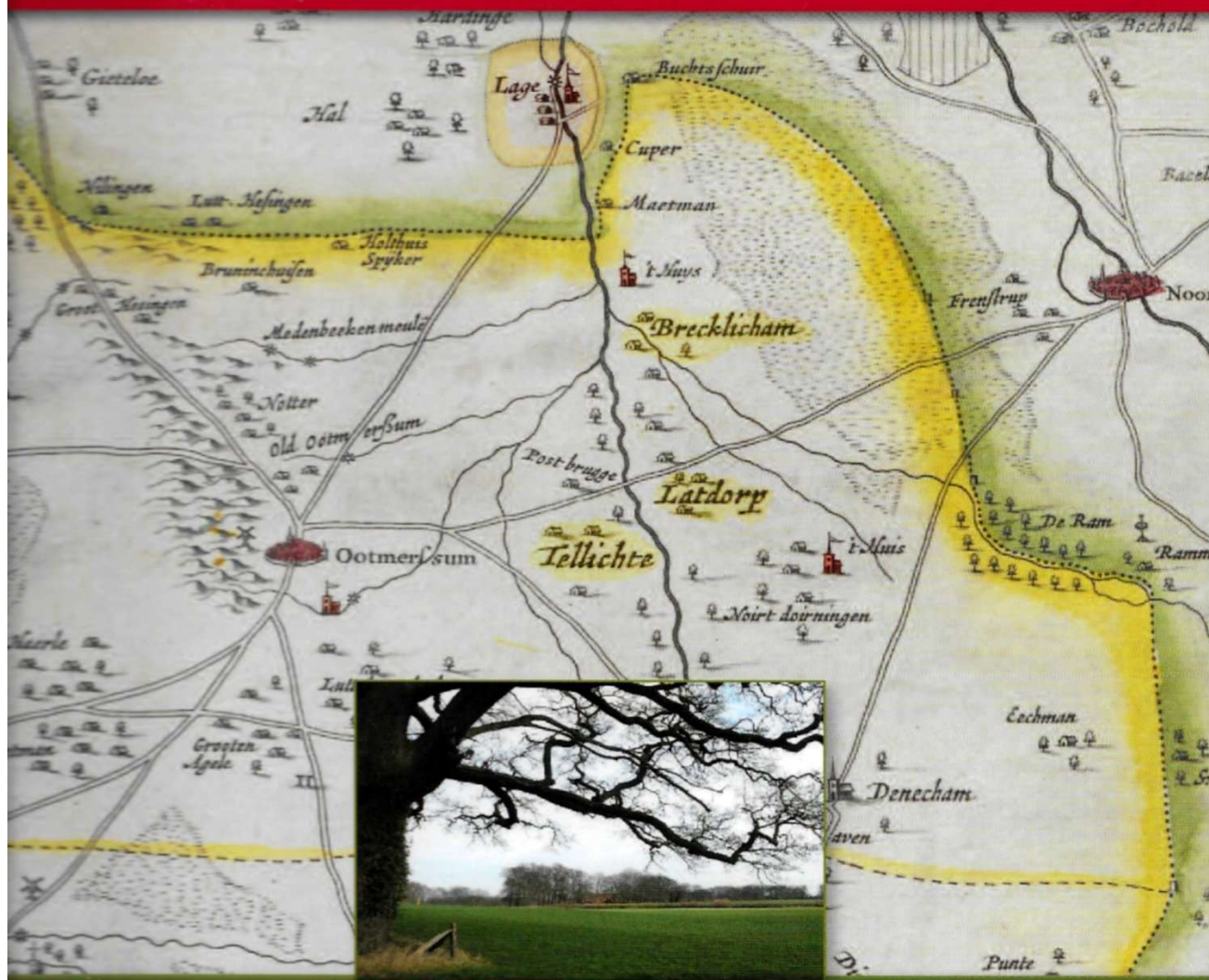

Henk Koop

MARKEBOEK TILLIGTE/LATTROP BREKLENKAMP

>1575 - 1869<

Scholte Lubberink

Afb. 51. Het erve Scholte Lubberink Dorpsstraat 1 in Lattrop (foto H. Koop 2021)

Het erve Scholte Lubberink Dorpsstraat 1 in Lattrop wordt al in 1395 genoemd en is de holtrichter van Lattrop (zie kader holrichters). Oorspronkelijk is het een leengoed van het Huis Putten bij Elburg. Van 1313 tot 1485 viel het onder de Hof van Beuningen (Woolderink 2014).

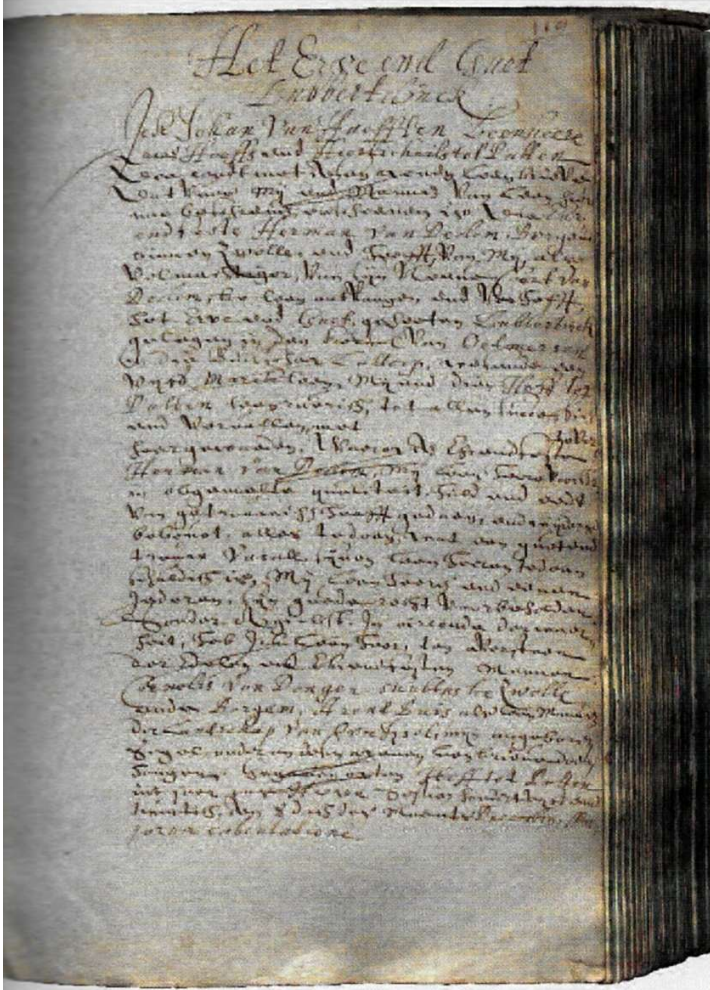
Omstreeks 1313 werd Fredericus van Beuningen beleend met de hof te Beuningen en daartoe behorende goederen o.a. te Lattrop (Van Doorninck en Molhuysen 1902, 3). Omdat er geen andere erven in Lattrop bekend zijn die onder de hof te Beuningen (de Beuningers Scholte aan de Paandersdijk) vielen zal dit Scholte Lubberink zijn geweest. De hof te Beuningen was een leen van huis Putten bij Elburg op de Veluwe. Het riddermatige geslacht Van Boningen (Van Beuningen) woonde oorspronkelijk ongetwijfeld op de hof en later op de havezate Borg Beuningen. Het geslacht heeft een interessante historische figuur voortgebracht. In de vijftiende eeuw bekleedde Matthias van Boningen een topfunctie bij de Duitse Orde in Lijfland (het huidige Letland; Mol, 1996). Aan het eind van de vijftiende eeuw raakte de familie Van Beuningen in financiële problemen en was genoodzaakt om diverse goederen te verpanden en later te verkopen. Herman van

Beuningen (burger van Deventer) deed tenslotte tussen 1490 en 1500 ten overstaan van de leenkamer van Putten afstand van de hof te Beuningen en toebehoren, waaronder Scholte Lubberink in Lattrop. In 1620 komt Scholte Lubberink in handen van de in het verpondingsregister 1601/1602 genoemde familie Van Denum, waarmee de familie Van Dedem bedoeld wordt (zie leenbrief afb. 52). Dit geslacht woonde op het huis te Esche of Ödinghof in de gelijknamige buurtschap aan de Vecht bij Veldhausen in de graafschap Bentheim.

In het markeboek komt vier keer Johan Dedum voor. Op 21 februari 1575 staat hij de holtrichter terzijde als afgevaardigde om markezaken af te handelen. Op 17 mei 1577 wordt hij uitdrukkelijk als goedheer genoemd, namelijk Guetheer Johan van Dedum voor sijn en sijn broeder. Op 29 april 1579 wordt aan de boeren nog een boompje gegund op de Desse Dasselers Dijck, ten behoeve van een uitstaande rente die Johan van Dedum moet krijgen. Bij het brandmerken van het vee in Tilligte op 12 oktober 1585: Johan van Dedum 2 schaere, of 4. swijne. Na 1585 wordt van Dedum in het markeboek niet meer genoemd.

Van 1632 tot 1799 is Scholte Lubberink eigendom van het Huis Breklenkamp. Er zijn meer goederen (via een huwelijk met een

>>
Afb. 52. De leenbrief van het Huis Putten van 8 december 1620 van het erve end goed Lubbertinck waarin Herman van Dedum zijn leeneed aflegt (Gelders archief 0426_3-0201).

Van Moerbecke) vanuit Esche aan huis Brecklenkamp gekomen, o.a. Alberman in Brecklenkamp in 1590. In 1799 wordt het erf aan Harm Hendrik Beernink (ofwel Scholte Lubberink) verkocht. Gelijktijdig wordt het eerder van Scholte Lubberink afgesplitste erf Tijscholte aan Jan Hendrik Stokke (ofwel Tijscholte) verkocht. Engele Scholte Lubberink gedoopt op 5 april 1703 als dochter van Jan Scholte Lubberinck en Marijken ter Hofste en Berent Roepe waarme ze in 1737 is getrouwd zijn de eerste traceerbare bewoners van het Tijscholte (B. Busscher).

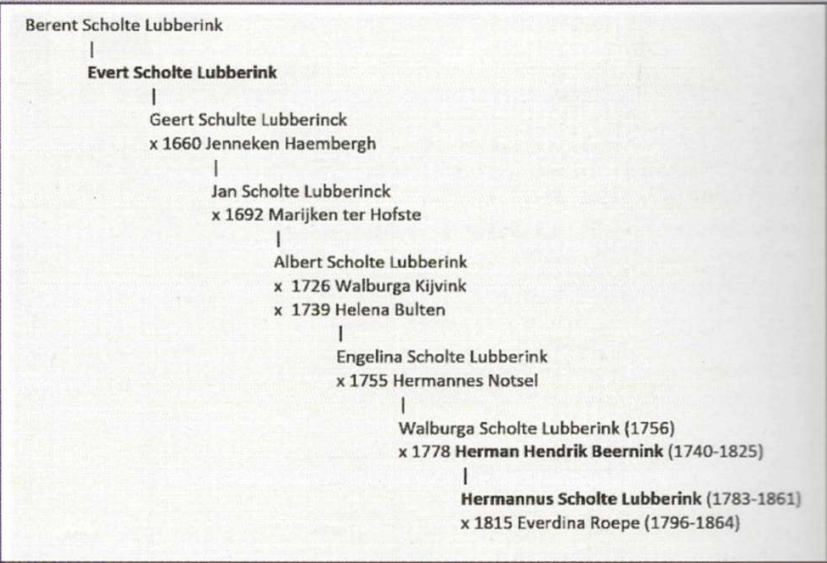
In de zeventiende en achttiende eeuw heeft erve Scholte Lubberink als schuilkerk gediend voor de katholieken. De publieke school van Lattrop stond sinds 1741 op het erve Tijscholte. Op het erve Scholte Lubberink stond een kloppenhuisje, waarin de katholieken in Lattrop in de herfst van 1795, naast de publieke, een katholieke school hebben ingericht (zie kader De school van Lattrop).

Het voorkomen van Scholte Lubberink in het markeboek is beperkt. Op 21 jan 1633 wordt Everdt Schulte Lubbering hij voornaam genoemd. Op 18 juni 1655 staat er dat het bakhuis van Schulte Lubbering wordt bewoond. Schulte zegt dat er een arme weduwe woont die van aalmoezen leeft. Op 15 juni 1791 verschijnt Hermen Hendrik Scholte Lubberink op de holtlingvergadering namens het huis Brecklenkamp (zijn goedheer). Op 27 juni 1818 is Hermannus Scholte Lubberink assessor samen met Hendrik Stokke.

Huis Putten (Elburg) <1313-1800 eig. Hof te Beuningen <1313-1485 eig. Huis Esche (Bentheim) 1601 eig. Huis Brecklenkamp 1632-1799 eig. de bewoners zelf vanaf 1799

De huidige eigenaar draagt nog steeds de naam Scholte Lubberink

Afb. 53. De eigenaren van Scholte Lubberink (Woolderink 2014).

Afb. 54. De erflijn van de bewoners van het erve Scholte Lubberink. De namen in vet worden met voornaam in het markeboek genoemd (Bron B. Busscher).

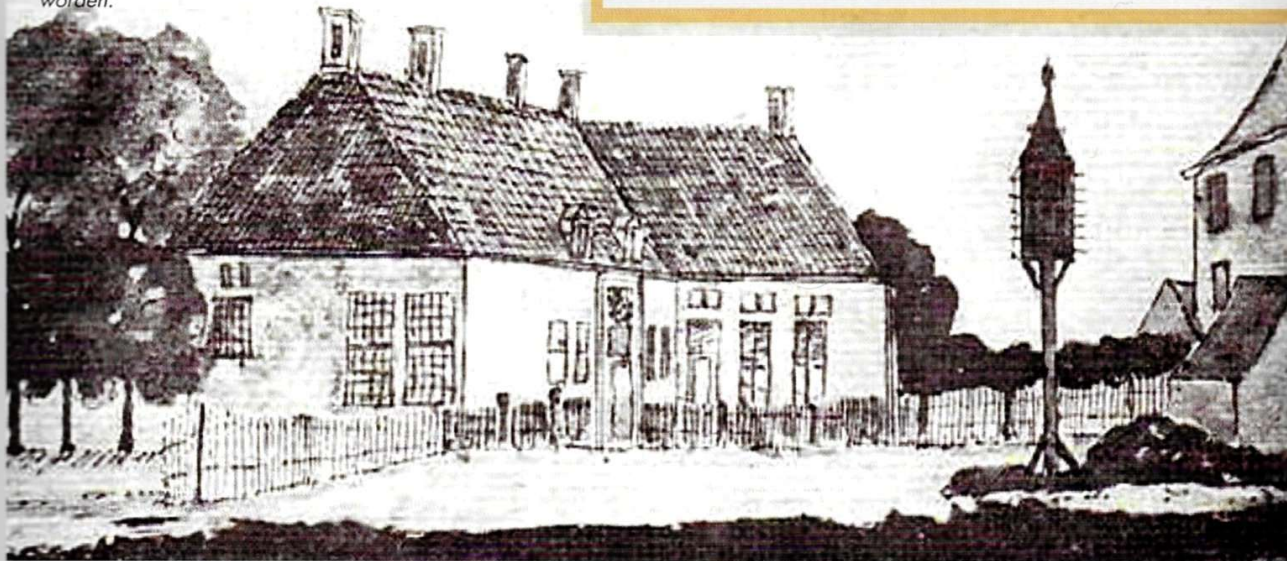
Afb. 110. Huis Noord Deurningen, tekening van Meyling A. Schoenmaker in 1733.

Afb. 111. Bewoners van het havezate Noord Deurningen met vet gedrukt de bewoners die in het markeboek genoemd worden.

Berent van Moerbecke (†1604) x Bia van Barentlo

Berent van Moerbecke (†1636) x 1610 **Ermgart van Barvelt** († ca 1658)

Christina van Moerbecke (*1623 †1649) x 1643 **Bernard Mom tot Zwartstein**
minderjarige kinderen Mom tot Zwartstein

bewijs voor is te vinden, lijkt het erop dat de familie Moerbeke net als Balthasar auf den Berge tijdelijk pandhouder van het erve Scholte Vaarwijk is geweest (zie hierboven).

Op 1 juni 1708 wordt de havezate Noord Deurningen gekocht door Adolf Hendrik graaf Van Rechteren, Heer van Almelo. Van 1712 tot ongeveer 1717 heeft hij Noord Deurningen verhuurd aan de baron Van Patkull, landrentmeester van Twente, tegen een jaarlijkse huur van tweehonderdvijftig gulden. In de periode 1710 tot 1734 is Pattkul heer tot Possendorp vijf keer holrichter, zowel van Lattrop als van Tilligte maar dat is uit hoofde van zijn functie als landrentmeester. Een vertegenwoordiger van de familie van Rechteren op Noord Deurningen is twee keer assessor en ondertekent de notulen van de hollingvergadering. Tot 1842 blijft Noord Deurningen in bezit van de familie van Rechteren (Gevers & Mensema 2004, Koers 2014).

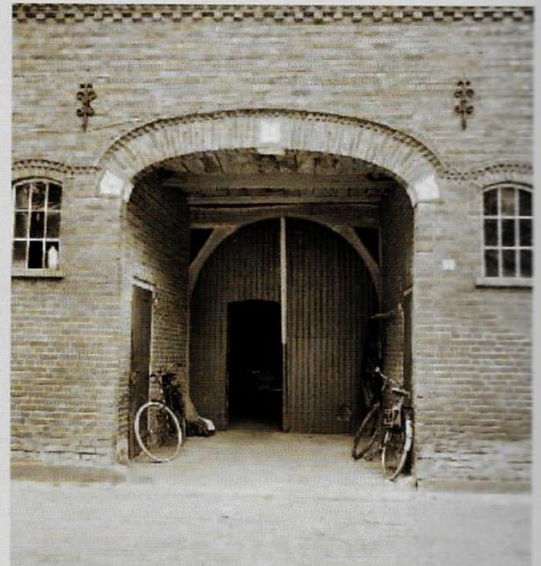
4 De rol van Scholte Lubberink, erfmarke-richter van Lattrop (1632-1658)

Na 1632 volgt een periode waarin afwisselend Edzard van der Marck, richter in Ootmarsum en eigenaar van het Everlo in Volthe, en Everhardt Bentinck van het huis Breklen-

kamp, meestal samen met Juffer Moerbecke, holrichter zijn. Overigens is Edzard van der Mark de schoonvader van Everhardt Bentinck. Twaalf keer zijn ze samen holrichter. De richter van Ootmarsum treedt waarschijnlijk op namens domeinen van de Ridderschap en Steden van Overijssel en daarmee voor het erve Scholte Vaarwijk in Tilligte.

Hoewel dit in het markeboek niet expliciet staat omschreven, ligt het voor de hand dat het holrichterschap van Lattrop door Bentinck wordt vertegenwoordigd. Dit zou gebaseerd moeten zijn op zijn eigendom van het erve waarop het holrichterschap van Lattrop rust. Bentinck bezit in Lattrop drie erven. Vanaf 1653 bezit hij het erve Stokkink, vanaf 1644 het erve Rerink en vanaf 1632 het Scholte Lubberink. Het feit dat vanaf 8 november 1632 Everhardt Bentinck holrichter of mede-holrichter is, duidt erop dat de verwerving van Scholte Lubberink hem het privilege van het holrichterambt geeft. Op 19 september 1631 wordt voor de eerste en laatste keer een gezamenlijke hollingvergadering van Tilligte en Lattrop op Scholte Lubberink gehouden waarbij Balthasar auf de Berge holrichter is. De vergadering gaat daar alleen over het conflict over de eikelopbrengst.

De naam Scholte is in Noordoost Twente een benaming die gebruikt is voor een bestuurlijk centrum van de marke. Zo zijn Scholte Vaarwerk in Tilligte, Scholte Lubberink in Lattrop en het

Afb. 112. Erve Scholte Lubberink in Lattrop (foto H. Koop 2021) en de niendeur (© Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

erve Scholten in Brecklenkamp erfmarkerichter. Ook aan de andere kant van de grens zijn er Scholte-erven aan te wijzen. Het erve Tijscholte is een afsplitsing van Scholte Lubberink. Tij of Thing duidt op de plek waar recht wordt gesproken. Zo lijkt het erop dat de zittingen van de holtling of het holtgericht voor de reformatie niet op de hoofdhof werden gehouden maar op de Tijscholte. Deze situatie lijkt op die van Brecklenkamp, waar op enige afstand van Scholten de erfmarkerichter het Tijhuis ligt, waarop later het Huis te Brecklenkamp is gebouwd. Ook in De Lutte ligt het erve Spraakste op enige afstand van de Boerrichter en in de zuidelijke Eschmarke en in Usselo liggen de Tie en de Schultenhof bij elkaar (Moerman 1930).

5 Landrentmeesters erfmarkerichters (1710-1853)

Na het hiaat in het markeboek van 1658 tot 1710 zijn alleen de landrentmeesters Pattkul tot Possendorp (1710-1734), Hendrik Jan Bos (1734-1791), H.R.G. Pagenstecher (1791-1810), C.A.L. van der Wijck (1800-1804), G.H. Auffmorth (1812-1824), G.J.O.D. Dikkers (1818-1833) en W.G. Hovij (1833-1853) nog holtrichter. Bentinck op Brecklenkamp heeft alleen nog de nevenfunctie van bijzitter (koernoot).

Al vanaf 1653 worden de Bentincks gekwalificeerd als tijdelijk markerichter terwijl in 1653 en 1655 Gerhardt Sloodt, de landrentmeester van Twente, wordt gekwalificeerd als overmarkerichter over beide marken.

Alle holtlingvergaderingen van alleen de marke Tilligte worden als vanouds ook na 1710 op Vaarwijk gehouden. Ook de 29 holtlingvergaderingen van de marken Tilligte en Lattrop samen worden gehouden op het erve Vaarwijk. Opvallend is dat van alle holtlingvergaderingen van de marke Lattrop er maar één in 1631 bij erfmarkerichter Scholte Lubberink is gehouden. De eerste twee holtlingvergaderingen van Lattrop in 1653 en 1656 vinden plaats op erve Gosing.

Nadat na 1710 de landrentmeesters het holtrichterambt vervullen, wordt er echter zonder uitzondering vergaderd op erve Bonke (zie kader Plaats van de holtlingvergaderingen). Op de holtlingvergadering van 15 juli 1744 blijkt Bonke wel boerrichter van Lattrop te zijn.

Net als Vaarwijk is Bonke een hofhorige boerderij onder de Hof Ootmarsum en beide komen ze uit dezelfde pandschap aan de familie Krull uit Uelsen. In het hierboven geciteerde Spaans archief uit 1556 wordt bij Vaarwijk uitdrukkelijk het holtgerichte in Tilligte genoemd. Bij Bonke wordt niet over een holtgerichte van Lattrop gerept. Dat rust op Scholte Lubberink.

Het terugdringen van de rol van Bentinck komt waarschijnlijk omdat Bentinck omstreden is in de Ridderschap en Steden van Overijssel. Tijdens de reformatie is hij katholiek gebleven.

Srijd over akereen tussen Tilligte en Lattrop

Wat is akereen?

Bij akereen gaat het over de akers ofwel eikels. De eikels vormden een belangrijke bron van koolhydraten en vetten in het dieet van de varkens voor de slacht in de winter. De varkens worden in de herfst uitgedreven om de eikels onder de eikenbomen op te eten als de eikels er spontaan afvallen. De opbrengst van de eikels is niet ieder jaar even groot. Bij een topjaar noemt men dat een volle mast en navenant kan er een halve of kwart mast zijn. Over de verdeling van de mast ontstaat makkelijk ruzie. De varkenshouder mag de eikels niet van de boom slaan. Eikenbomen mogen niet worden afgeschermd voor de varkens voor eigen voordeel.

Wie heeft er recht om een varken het bos in te drijven? Wie beslist daarover? De hoeveelheid eikels werd verdeeld en verrekend naar het aandeel van ieder gewaard erve. Een gewaard en dus gerechtigd varken werd

Atb. 28. Het akereen met de varkens in het bos en de slacht (foto's 12e-eeuwse psalterium van de abdij van Fécamp, Koninklijke Bibliotheek, Den Haag).

gebrandmerkt, zodat het door de toezichhouders en schutters kon worden herkend.

Voor de aanvang van het voorliggende markeboek in 1643 is er in de middeleeuwen al een langdurig conflict tussen de bezitter van erve Beyerink in Tilligte en de markegenoten van Lattrop en Tilligte. Het conflict spitst zich toe op het akereen van varkens in de gezamenlijk beheerde markebossen waarop de bezitter van Beyerink recht meent te hebben. Een recht dat door de markegenoten werd bestreden.

In het eerste kwart van de veertiende eeuw was erve Beyerink als Bentheims leen in handen van de schildknaap Ernestus de Beyer. Omdat hij zich naar dit erf noemt of het erf naar zijn familie is vernoemd, zal zijn familie Beyerink het erf (oorspronkelijk) hebben bewoond. In 1337/1339 lijkt het conflict te zijn geëscaleerd en is door de markegenoten van Lattrop en Tilligte

Rekening Drost van Twente 6 april 1337 - 2 december 1339

Item de communitate de Thilgete et de Lacttorpe, qui conquerebantur super violencia, facta eis a Ernesto et domina de Runen, quam poterant procudere vel demonstrare, ita quod perdiderunt corpus et res ad gratiam domini comitis: Primo:

Vrij vertaald: Verder werden van de gemeenschap Tilligte en Lattrop aangeklaagd wegens een overtreding begaan jegens Ernest ... en zijn vrouw de Runen, waarvan kon worden voorgebracht en aangetoond, dat zij lichamelijk letsel en zakelijke schade hebben toegebracht en de eer van de heer hebben aangetast:

Naam in 1337	boete	Huidige naam
Item de Ecberto Lutbertinc	7 m.	Egbert Scholte Lubberink (Lattrop)
Item de Gerharde Buschinc	7 m.	Gerard Bosman/Bossem (Lattrop)
Item a Alberto Goetseninc	7 m.	Albert Goosink (Lattrop)
Item Gerharde Bunkinc	7 m.	Gerard Bonke (Lattrop)
Item a Lutberto thon Lancampe	7 m. minus 3 s.	Lubbert Langkamp (Tilligte)
Item Mensone tho Angete	7 m. minus 3 s.	Menso Enkman (Tilligte)
Item Lutberto thor Stegen	7 m. minus 3 s.	Lubbert Steggeman (Tilligte)
Item Gerharde Borchgrevinch	7 m. minus 3 s.	Gerard Borggreve (Tilligte)
Item Gerharde Rederinc	7 m.	Gerard Reerink (Lattrop)
Item Alberto Wicherinc	5 m.	Albert Wigger (Lattrop)
Item Gerharde Lefardinc	5 m.	Gerard Leferink (Lattrop)
Item Lamberto Stoke	5 m.	Lambert Stokke (Lattrop)
Item Bernardo Berendinc	5 m.	Bernard Beernink (Lattrop)
Item Lutberto tho Angete	10 m.	Lubbert Enkman (Tilligte)
Item a domina dicta Callen tor Kindehus	3 m.	vrouw 'Callen' Kienhuis (Tilligte)
Item Ludolpho thon Varwerke	2 m.	Ludolf Vaarwerk (Tilligte)
Item Lutberto thon Hove to Thilghede	2 m.	Lubbert Scholtenhave (Tilligte)

Ab. 29. Tabel van vermelde namen in de marke Tilligte en Lattrop in het jaar 1337 hertaald naar het heden.

(m. = Brabantse mark, s. = schelling; naar Muller Fz 1897, 142-143)

geweld (*super violencia*) gebruikt tegen ene Ernestus, die vermoedelijk identiek is aan de voornoemde Ernestus de Beyer. Naar aanleiding van een klacht van Ernestus bij de drost van Twente worden alle bij de gewelddadigheden betrokken boeren met een geldstraf beboet en met naam en toenaam genoemd (zie de lijst hierboven). Voor de meeste erven uit Lattrop en Tilligte is dit hun vroegste historische vermelding. Overijssel (het Oversticht) was in die tijd door de bisschop van Utrecht vanwege geldgebrek verpand aan de Graaf van Gelre, zodat de boete werd uitgedeeld en waarschijnlijk ook geïnd door een Gelderse drost (op een rechte dag in Ootmarsum) (bron H. Scholte Lubberink).

Uiteindelijk beslist op 30 oktober 1438 de bisschop Roedolph als scheidsrechter in het geschil over twaalf scharen eikels en

een "beerganck", het uitdrijven van een mannelijk zwijn in de mark.

Het conflict is tussen enerzijds de rentmeester van Twente Zweder van Dyepenbroeke, kommandeur van het Duitse huis in Ootmarsum samen met de markegenoten van Tilgede en Lattorpe en anderzijds Johan de Rode. Johan de Rode is rechthebbende op het in Tilligte gelegen goed Beyerinc en hij beweert recht te hebben twaalf scharen eikels en een "beerganck" in de mark.

De bisschop beslist dat hij jaarlijks acht varkens op de mark zal mogen drijven, die de burenen met twaalf scharen zullen moeten brandmerken terwijl het recht van "beerganck" daarmee zal komen te vervallen (Muller Fz 1917-1919, no. 3020).